

Bence Gábor

Egyházzene-tanítás az egyházi iskolákban

Énekóra az egyházi iskolában —
lehet-e több, mint a világban?

Bence Gábor középiskolai tanár (Deák téri Evangélikus Gimnázium), az evangélikus kántorképző vezetője (Fót), bp.-kelenföldi kántor.

A jelenlévők többsége jól tudja: a Nemzeti Alaptantervben előírt hivatalos énekóraszám szinte lehetetlenné tette az iskolai zenei nevelést. Az énektanár kollegák kitartó munkáját és elkötelezettségét dicséri, ha valamelyik iskolában van még észrevehető énektanítás, zenei munka. Ugyanúgy elismeréssel kell azokról az iskolavezetőkéről szólni, akik lehetővé teszik, hogy iskolájukban ne a divattantárgyak, hanem a művészeti tárgyak kapják meg a NAT szabad sávjának többletóra-keretét. Tiszteletreméltó minden olyan megoldás, amikor a szabad keretből rendelnek további énekórákat a hivatalos órák mellé. (Van, ahol kegyes csalafintaság kell a megoldáshoz: találkoztam olyan iskolával, ahol hivatalosan *szakkör* vagy *énekkari foglalkozás* ez az óra, de a diákok úgy tudják, kötelező óráik része.)

Az egyházi fenntartású iskolákban valamennyivel jobb a helyzet, mint a világiakban, de sajnos sok egyházi iskola is megelégszik a minimális énekközponttal. Nem tudom, a többi felekezetekre mi jellemző, de az evangélikus egyházban —sokéves próbálkozásunk ellenére— még ma sincs hivatalos fenntartói utasítás arról, hogy az egyházi zene oktatására *többlet ének- vagy hittanórákat* kell bevezetni. Pedig az a néhány példa, ahol emelt óraszámokban tanítják az éneket (persze itt sem kell heti két-három óránál többre gondolni) bizonyíték arra, hogy megteremthetők az egyházi iskolákban az igényesebb és hatásosabb zenetanítás körülményei.

Egyházi zene, liturgiaismeret az iskolai énekóra keretében

A körülményektől, az óraszámoktól függetlenül az egyházi iskolákban elvárható, hogy legalább az egyházi énekek alaprétege váljék tananyaggá az iskolai énekórákon. Jól segíti ezt, ha az egyes felekezetek elkészítik azt a listát, amely felsorolja a felekezet alap-énekkészletét. (Nem biztos, hogy minden énektanár meg tudja helyesen ítélni, mi tartozik az alaprétegbe.) Tapasztalatom szerint jellemzően kettéoszlik az egyházi iskolák énektanár-gárdája: a liturgikus zene, az egyházi ének iránt elkötelezett tanárok nehéz körülmények között is elérik, hogy diákjaik megismerkedjenek felekezeti zenéjük és istentiszteleti formáik alaprétegével. A másik oldal egyáltalán nem tanít egyházi zenét („Nincs rá idő”), vagy csak minimális mennyiségben („Nem kapom meg előre az énekeket, nem tudunk előre készülni”, „Nincs a tanulóknál énekeskönyv”).

Több, igen pozitív visszajelzést is kaptam azonban.* Rendszerességgel, következetességgel megvalósítható, hogy a diákoknál minden órán legyen saját énekeskönyv, s legyen az énekóra természetes része az egyházi énekek éneklése is. A visszajelzések szerint így elérhető, hogy a végzős diákok ismerjék a használatban lévő énekek 20–30 százalékát.

Az énekismeret mellett igen fontos az istentiszteleti rendek, szokások ismerete is. Ennek oktatására még kevesebb figyelem jut. Pedig, mint látni fogjuk, a liturgikus ismeretek oktatása lehet az egyik fő célkitűzése az egyházi iskoláknak. E témában igen fontos lenne kollegáinknak továbbképzést szervezni. Az is segíthet, ha megerősítjük az együttműködést a hittantanárokkal.

Itt érkezünk el az „iskola és templom” kérdéskör velejéhez: van-e az iskolának *saját liturgikus élete*, saját rendje, amelyen keresztül a diákokba beleivódhat a liturgikus élet legfontosabb sajátossága, a *rendszeresség*.

Következő pontunk címe lehet tehát:

Egyházi zene, liturgiaismeret a gyakorlatban, az iskolai élet részeként

Nem kell itt szerzetesi szigorúságú rendre gondolni. A hetente egyszeri közös istentisztelet, a tanév fordulópontjain tartott templomi alkalmak, a hétköznapra eső nagyünnepek közös megtartása elegendő lehet. (Gondolok itt például vízkeresztre, a Mennybemenetel ünnepére, vagy akár az iskola védőszentjének ünnepére.) Körkérdésem válaszait olvasgatva *sokhelyütt gyakorlat* az ilyen rend. A válaszokból kiderül az is: ott eredményesebb ez a munka, ahol eléri az iskolavezetés, hogy a diákoknak *kötelező legyen* részt venni az iskola liturgikus alkalmain. Különösen az általános iskolai korosztály fogékony az efféle rendszeresség elfogadására: *természetes életritmusa részévé válik így az iskolában megtapasztalt istentiszteleti élet*. Saját diákjaimmal beszélgetve úgy látom, hogy nekik például a hétfő reggeli istentiszteleteink olyan természetesen tartoznak az iskolához, mint a negyedévi értesítő vagy a portai ügyelet rendje.

Így, az iskola saját istentiszteleti életén keresztül tudjuk a leghatásosabban tanítani az istentiszteleti élethez kapcsolódó ismereteket s az egyházi zenét is.

Rendezett liturgikus élet az iskolához kapcsolódó templomban

Alig találunk olyan iskolát, amely rendszeresen tartana közös liturgikus alkalmakat valamelyik templommal. Még a szerzetesi fenntartású iskolák nagy részében is csak az önként jelentkező diákok szolgálnak a rendház szertartásain. Az az eszményi kép, amelyet a középkor végéről őrzünk, amikor a templomi szolgálat volt az iskolai élet egyik legfontosabb színhelye, aligha valósítható meg az egyszerű egyházi iskolákban. Ilyen céljuk talán csak az úgynevezett „énekes iskoláknak” lehet. Az ok: ma nem azonos közösség tagjai alkotják egy-

* Referátumom elkészítése előtt egyszerű kérdőíves formában érdeklődtem a templom és iskola kapcsolatáról néhány egyházi iskolában tanító kollegámnál.

egy templom és a hozzá tartozó iskola közösségét. Az iskolákba nagyon széles területről járnak a diákok (gyakran más felekezettűek is, mint iskolájuk), ezért nem alkothatják az iskolához tartozó templom szolgálattevői magját.

Egy-egy ünnepi alkalom azonban szervezhető, amikor együtt ünnepel az iskola közössége a helyi templom közösségével. Nagy jelentősége van ezeknek az alkalmaknak: a diákok megláthatják, hogy nem valami zárványban élnek, amikor részt vesznek az iskola liturgikus alkalmain, hanem az egész Egyház liturgiájának részesei ők is.

Valós cél

Kérdőíves vizsgálódásom és szóbeli kérdezgetéseim eredményeit úgy összegezhetem, hogy az egyházi iskola valós célja ma az lehet, hogy a diákokat alaposan felkészítse a saját gyülekezeti közösségükbe való bekapcsolódásra. Ez sem kevés! Fontos ehhez az egyházi énekek tananyagszerű megismertetése, az istentiszteleti élethez kapcsolódó alapismeretekben való tájékozottság elérése, és — az iskola saját liturgikus rendjén keresztül— annak megtapasztaltatása, hogy gerincet adhat életünknek a közösségi istentiszteleti életben való részvétel.

Kérdőív az egyházi iskolák énektanáraihoz

Kérem, beírással röviden válaszoljon a következő kérdésekre. Az utolsó kérdés megválaszolása nélkül is segítséget jelent az időben visszaküldött kérdőív. Köszönöm segítségét!

Van-e lehetőség az énekórákon egyházi zenével is foglalkozni?

Követelmény-e a diákok számára a legáltalánosabb szertartások liturgiájának ismerete?

Sikerül-e az iskolai évek alatt a diákokkal megismertetni az általánosan használt énekeskönyv / énektár dallamainak legalább egyharmad részét?

Van-e az iskolának rendszeres templomi istentisztelete? Milyen gyakran?

Részt vesznek-e a diákok az iskolai templomi alkalmak liturgiájában aktív szolgálattal is?

Vállal-e szolgálatot az iskola kórusa/szólója olyan istentiszteleten is, amely nem az iskola saját alkalma?

Milyen rendszerességgel énekel az iskola kórusa ilyen (nem iskolai szervezésű) szertartáson?

Szívesen veszem, ha néhány sorral jellemzi iskolája és a hozzá tartozó templom kapcsolatát a zenei és liturgikus szolgálatok szempontjából. Van-e még valami nyoma annak, hogy az iskolások lennének a templomi zeneélet természetes szolgálattevői?

A Deák téri Evangélikus Gimnázium karácsonyi istentisztelete, 2009.

A gimnázium kórusát és zenekarát Bence Gábor vezényli (2008).